

ЙИРИК ЛОЙИХА ПОРТФЕЛЛАРИНИ БОШҚАРИШДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

Садуллаев Бобур Хасанович

Вазирлар маҳкамаси ҳузуридаги

Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби

Хоразм вилояти ҳудудий

филиали бош мутахассиси

Аннотация. Ҳозирги кунда кўплаб йирик ташкилотлар ўз фаолиятларини кенг кўламли лойиҳа портфеллари асосида бошқармоқдалар. Бундай йирик портфелларни самарали бошқариш, ресурсларни оптималлаштириш, қарор қабул қилиш жараёнларини тезлаштириш ва стратегик мақсадларга эришишда рақамли технологияларнинг аҳамияти беқиёсдир. Ушбу мақолада йирик лойиҳа портфелларини бошқаришда рақамли технологияларнинг ўрни ва афзалликлари ёритилган.

Калит сўзлар: Лойиҳа портфели, рақамли технологияларнинг, режалаштириш

Аннотация. Сегодня многие крупные организации управляют своей деятельностью на основе крупных портфелей проектов. Важность цифровых технологий в эффективном управлении такими большими портфелями, оптимизации ресурсов, ускорении процессов принятия решений и достижении стратегических целей неизмерима. В этой статье освещаются роль и преимущества цифровых технологий в управлении крупными портфелями проектов.

Ключевые слова: портфель проектов, цифровые технологии, планирование.

Annotation. Today, many large organizations manage their activities based on large project portfolios. The importance of digital technologies in effectively managing such large portfolios, optimizing resources, accelerating decision-making processes and achieving strategic goals is immeasurable. This article highlights the role and benefits of digital technologies in managing large project portfolios.

Keywords: Project portfolio, digital technologies, planning

Йирик ташкилотлар ва корпорациялар одатда мураккаб ва кўп қиррали лойиҳа портфелларини бошқаришлари керак бўлади. Бу портфелларни самарали бошқариш катта аҳамиятга эга, чунки у ресурсларни оптималлаштиришга, стратегик мақсадларга эришишга ва ташкилотнинг рақобатбардошлигини оширишга ёрдам беради. Замонавий рақамли технологиялар портфел

бошқарувини янада самарали ва натижали қилишга имкон беради. Гарчи аввал компания фақат ишлаб чиқаришга мўлжалланган назариядан фойдаланган ҳолда бозорда етакчи бўлиши мумкин бўлган бўлсада, муваффақиятга етакламайди. Ҳозир идеал ҳолатда компания ўз фаолиятида рақамли технологияларнинг барча жиҳатларини эътиборга олиши керак. Замонавий технологиялар нафақат ушбу стратегияни олиб бориш харажатларини сезиларли пасайтиришга, балки маркетингнинг ҳар бир концепциясини фирманинг фаолиятида қўллашнинг самарадорлигини оширади

Лойиҳа портфели бу - ташкилот томонидан амалга оширилаётган ва режалаштирилган лойиҳалар тўплами. Бу тўплам ташкилотнинг стратегик мақсадларини амалга оширишга йўналтирилган бўлади.

Сўнгги пайтда фирмаларнинг ички фаолиятини оптималлаштириш ва автоматлаштириш учун режалаштириш, тайёрлаш, ҳисоб ва назорат каби жараёнларни такомиллаштиришга қаратилган ERP (Enterprise Resources Planning) деб аталадиган тизимлар қўлланилади. ERP-тизимларини ишлаб чиқиш ва жорий этишда компанияда мижозга «ташқи дунё унсури» сифатида қаралади ва у катта таъсир кўрсатмайди. Бошқа айтганда, ERP-тизимлари ички бизнес-жараёнларини оптималлаштириш ҳисобига рақобат устунликларига эришишга қаратилган.

ERP тизимига инвестициялар қайтими тизимнинг ўзидан эмас, балки у қўллаб-қувватлайдиган бизнес жараёнлар самарадорлигининг ортишидан келади. Корхона ресурсларини бошқариш тизими, у канчалик яхши бўлишидан қатъи назар, компания унумдорлигини оширишга жуда кучли таъсир этмайди. Агар сиз янги тизим жорий этилганидан сўнг аввалги бизнес жараёнларга амал қилишда давом этсангиз, сиз худди ўшандай ёки эҳтимол ёмонроқ унумдорликни кутишингиз мумкин. ERP тизими кўпгина янги турдаги бизнес жараёнларни таъминлаши ва қўллаб-қувватлаши мумкин, лекин бу бизнес жараёнлар қандай бўлиши кераклигини ечиш ва уларни кейинчалик ишлатиш ёки қабул қилмаслик бўйича қарор қабул қилиш - бу компаниянинг ўз вазифаси. Харажатлар самарадорлиги кўрсаткичини олиш учун ҳисоблаш керак бўладиган тизимдан фойдаланиш самарадорлиги, биринчи навбатда, муваффақиятли бизнес стратегиясини амалга оширишга боғлиқдир.¹

Компания унумдорлиги муҳим кўрсаткичларининг у ёки бу даражасига эришишни кўриб чиқмасдан, компаниянинг бозордаги вазиятини тубдан яхшилашга қаратилган АТнинг тўғри ва самарали жорий этилиши тўғрисида гапириш мумкин эмас. Тизим ташкилотнинг стратегик ва тактик мақсадларига эришиш учун созланган бўлиши керак. Агар компаниялар ERP-тизимларини

¹ Қосимов Содиқсон Собирович Ахборот технологиялари. Ўқув қўлланма. 370 бет.

жорий этишда корпоратив стратегияни инкор этсалар ва унинг фақат тактик вазифаларни амалга ошириш технологияси сифатида ишлатилишига қарасалар, шубҳасиз, олинган устунликларга карамай, компания бизнесида тубдан яхшиланишлар бўлмаслиги ҳам мумкин. Бундай лойиҳалардаги нисбий фойда, кўпинча, шунчаликкамки, кўпчиликкушбу замонавий тизимларни юкори даражали деб ҳисоблай бошлайди. Шу билан бирга, тизимнинг фойдалилиги сезиларли даражада камайиб борадики, бу нисбатан катта бўлмаган эгаликнинг ялпи қийматида ҳам огир ҳисобланади. Уз бизнесининг стратегиясини аниқлаш ва бу стратегияни танланаётган ERP тизими ечиши лозим бўлган мақсад ва вазифаларда акс эттириш жорий этиш тўғрисидаги қарорни қабул қилишда энг муҳими ҳисобланади. Агар сиз қуйидаги саволларга (албатта, имкон қадар) фактларга асосланган жавоблар бера олсангиз, инвестициялардан кутилаётган кайтимни баҳолаш ҳаракати шунчалик муваффақиятли бўлади:

- бизнес унумдорлигини ўзгартиришнинг қандай (стратегик ва тактик) кўрсаткичлари ишлатилади?

- бизнес жараёнлар унумдорлигидаги кутилаётган ўзгаришлар жавобгарлиги ва ҳисоби аниқланганми?

- тизим рақобатчиларимиз ишининг самарадорлик даражасига эришишга ёки ундан ўзиб кетишга ёрдам берадими? Қандай қилиб, қанчалик ва қачон?

- тизим молиявий ва тезкор режаларни бажаришнинг режалаштирилиши ва назорат қилинишини яхшилашга ёрдам берадими? Қандай қилиб, қанчалик ва қачон?

- тизим миқдорларимиз билан ўзаро муносабатларни яхшилашга ёрдам берадими? Қандай қилиб, қанчалик ва қачон?

- тизим савдолар ҳажмини оширишга ёрдам берадими? Қандай қилиб, қанчалик ва қачон?

- тизим буюртмаларни бажариш вақтини камайтиришга ёрдам берадими? Қандай қилиб, қанчалик ва қачон?

- тизим ишлаб чиқариш ва операцион харажатларни камайтиришга ёрдам берадими? Қандай қилиб, қанчалик ва қачон?

Йирик лойиҳа портфеллари тўғри, пухта режалаштирилган жорий этишда компаниялар ҳақиқатан ҳам сезиларли натижаларга эришиш мумкин, масалан:

- операцион вабошқарувхаражатлариникисқартириш - 15%;
- айланма маблағлардан иқтисод қилиш - 2%;
- сотиш циклини камайтириш - 25%;
- тижорат харажатларини пасайтириш - 35%;
- омбор заҳираларининг сугурта даражасини пасайтириш - 20%;
- дебитор қарздорликни камайтириш - 12%;
- ҳисоб-китоблардаги маблағларнинг айланишини ошириш - 25%;

- моддий захираларнинг айланишини ошириш - 30%;
- асосий фондлардан фойдаланишни яхшилаш - 30%.

Замонавий ERP тизимининг қиймати юқори. Шунинг учун талаб этилаётган маҳсулот ва муайян тизимни тузиш лозим бўладиган модулларнинг оптимал тўпламини танлаш ўта муҳимдир. Корхона ресурсларини бошқаришнинг бўлгуси тизимидан фойдаланиш самарадорлигини ҳисоблаш учун тизимнинг бутун амал қилиш муддати давомида кўзда тутиладиган харажатларни ўта пухталиқ билан баҳолаш зарурдир.

Рақамли технологияларнинг афзалликлари

Йирик лойиҳа портфелларини бошқаришда қуйидаги рақамли технологиялар қўлланилади ва уларнинг асосий афзалликлари шундан иборат:

1. Марказлаштирилган портфел маълумотлар базаси

- Турли лойиҳалар ва манбалардан келаётган маълумотларни бирлаштириш ва стандартлаштириш

- Маълумотларни ҳимоя қилиш, тўлиқлик ва аниқлигини таъминлаш

2. Маълумотларни визуаллаштириш ва таҳлил қилиш

- Турли диаграмма, чизма ва ҳаракатли панеллардан фойдаланиб, портфел кўрсаткичларини кўргазмали тақдим этиш

- Маълумотларни чуқур таҳлил қилиш, ўзаро боғлиқликларни аниқлаш ва тегишли хулосалар чиқариш

3. Автоматлаштирилган қарор қабул қилиш ва оптималлаштириш

- Лойиҳаларни таҳлил қилиш, сараловчи модуллар ва оптималлаштириш алгоритмларидан фойдаланиш

- Таваккалларни баҳолаш, ресурсларни режалаштириш ва портфелни ҳозирги шароитга мослаб бошқариш

4. Реал вақт режимида мониторинг ва бошқариш

- Лойиҳалар ва портфел ҳолатини реал вақт режимида кузатиш ва бошқариш

- Вақт ва ресурслар тақчиллиги вужудга келганда тезкор қарор қабул қилиш

Ушбу рақамли ечимлар шаффофликни оширади, ресурсларни оптималлаштиради, таваккалларни бошқаради ҳамда қарор қабул қилиш жараёнларини яхшилайдди.

Йирик портфелларни бошқаришда рақамли технологияларни қўллашнинг энг яхши амалиётлари

1. Марказлаштирилган портфел маълумотлар базасини яратиш

- Турли лойиҳалар, тизимлар ва манбалардан маълумотларни бирлаштириш

- Маълумотларни стандартлаштириш ва тозалаш

- Маълумотларга кенг эришимни таъминлаш

2. Портфел кўрсаткичларини визуаллаштириш

- Портфел ҳолати, тенденциялари ва кўрсаткичларини турли диаграммалар, чизмалар ва ҳаракатли панеллар ёрдамида кўргазмали тақдим этиш

- Маълумотларни интуитив тушунарли шаклда акс эттириш

3. Маълумотларни чуқур таҳлил қилиш

- Маълумотларни тематик, хронологик ва алоқадор таҳлил қилиш

- Портфел бўйича ўзаро боғлиқликларни аниқлаш ва инсайтларни олиш

4. Автоматлаштирилган қарор қабул қилиш

- Лойиҳаларни таҳлил, саралаш ва оптималлаштириш алгоритмларидан фойдаланиш

- Таваккалларни баҳолаш, ресурсларни режалаштириш ва портфелни бошқариш бўйича қарорларни қабул қилиш

5. Портфелни реал вақт режимида мониторинг қилиш

- Лойиҳа натижаларини ва портфел ҳолатини реал вақт режимида кузатиш

- Вужудга келадиган тўсиқлар ва тақчилликларга тезкор жавоб бериш

Иқтисодиётни рақамлаштириш тармоқларда тежамкорлик ва самарадорликни таъминлаши бугунги кунга келиб яққол намоён бўлмоқда. Иқтисодиёт тармоқларида ва ижтимоий соҳани жадал ривожлантириш, шунингдек 2017 — 2021- йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили”да амалга оширишга оид давлат дастурига мувофиқ “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-6079 сонли фармони қабул қилинди.² Фармонга кўра мамлакат иқтисодиётини рақами иқтисодиётга ўтказиш ва рақамли иқтисодиётнинг устувор йўналишларига қуйидагилар киради:

- саноат корхоналарида замонавий ахборот технологияларини жорий қилиш дастурларини ушбу корхоналарни технологик қайта жиҳозлаш дастурлари билан уйғунлаштириш;

- корхона таъминотининг барча босқичларини автоматлаштириш ва бошқаришни таъминлаш, шунингдек, бу орқали логистика ва харид харажатларини қисқартириш;

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 05.10.2020 yildagi PF-6079-son

- инновацион автоматлаштирилган бошқарув тизимлари ва дастурий маҳсулотларни жорий этиш бўйича норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш;

- бошқарув маълумотларини қабул қилишни қўллаб-қувватлаш тизимини, жумладан, реал вақт режимида бизнес-таҳлил тизимини жорий қилиш орқали такомиллаштириш;

- 2025 йилда корхона ресурсларини бошқариш тизимини (ЭРП) жорий қилган йирик хўжалик юритувчи субъектларнинг улушини 90 фоизга йеткизиш;

- саноат корхоналарида жорий этилаётган ишлаб чиқариш ва бошқарув жараёнларини автоматлаштириш (ЭРП, МЕС, ССАДА ва бошқалар), роботлаштириш, “Интернет буюмлар”, “сунъий интеллект” каби технологияларнинг дастурий маҳсулот қисмини 2027 йилга келиб, аппарат қисмини эса 2030 йилга келиб давлат-хусусий шериклик асосида маҳаллийлаштириш;

Йирик лойиҳа портфелларини самарали бошқариш учун замонавий рақамли технологияларни қўллаш ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Ушбу ечимлар маълумотлар сифатини яхшилаш, қарор қабул қилиш жараёнларини оптималлаштириш ва портфелни мувозанатли бошқаришга ёрдам беради. Рақамли трансформация йирик ташкилотлар учун стратегик устунликка айланиши мумкин. Пандемия шуни кўрсатдики, корхоналар қисқа вақт ичида кескин ўзгаришларга олиб келиши мумкин. Корхоналар қандай қилиб қисқа вақт ичида рақамли трансформация бўйича саъй-ҳаракатларини кенгайтирдилар деган савол ҳар доим мавжуд? Ва қайсидир маънода биз буни автоматлаштириш ва технологиянинг ривожланишига қарздормиз. Пандемия кўплаб бизнес раҳбарларини ижодий фикрлашга ва ҳар қачонгидан ҳам тезроқ ечимларни етказиб бериш учун ташкилотлардаги рақамли трансформацияни тезлаштиришга олиб келди. Кўпгина корхоналар истеъмолчи ва мижозларнинг ўсиб бораётган эҳтиёжларини кондиритиш учун Роботик жараёнларни автоматлаштириш (РПА), сунъий интеллект (АИ), бизнес жараёнларини автоматлаштириш (БПА) ва бошқалар каби тезкор автоматлаштиришнинг турли усулларини қўллашни бошлаганлар.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Қосимов Содиқясон Собирович Ахборот технологиялари. Ўқув қўлланма. Тошкент - “Алоқачи” - 2006 370 бет.
2. Информационная технология управления. Учебное пособие для вузов. /Под ред. Б. А. Титоренко. 2-е изд. доп. - М.: ЮНИТИ ДАНА, 2003. - 439 с.
3. Ибаргимов и экономическая политика и структура преобразования в Узбекистане. «Центральная Азия и Кавказ», №4 (22), 2002 г.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 05.10.2020 йилдаги ПФ-6079-сон.